

Martti Siisiäinen: Intressit, yhdistyslaitos ja poliittisen järjestelmän vakaisuus. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 57. Jyväskylä 1986.

Siisiäisen sosiologian alaan kuuluvan väitöskirjan teema on meillä yhteiskuntatieteissä vähän tutkittu yksilöiden, erilaisten ryhmien ja poliittisen järjestelmän kokonaisuuden välinen suhde. Varsinainen tutkimustehtävä on pyrkimys ylittää sosiologinen pluralismiteoria ja inkorporoitumisteoria, joita Siisiäinen pitää keskenään kilpailevina. Tutkimuksensa päämääräksi hän ilmoittaa sosiologisen pluralismiteorian rationaalinen ytimen erittelyn nykyisen teoreettisen keskustelun pohjalta ja sen muotoilemisen osaksi luokka- ja intressiteoreettiselle perustalle rakentuvaa hegemoniateoriaa, jonka toinen aspekti sisältyy inkorporoitumiskonseptioon. Näin ollen tavoitteeseen pyritään luokka- ja hegemoniateoreettisesta ja intressien muotoutumisen teoriasta käsin. Näistä näkökulmista Siisiäinen paikkaa em. kahdessa kilpailevassa teoriatraditiossa olevia aukkoja ja muotoilee niiden teemoja ja käsitteitä uudemman teoreettisen tutkimuksen perustalta. Kun otetaan vielä huomioon, että koko tutkimuksen läpi kulkeva pohjavire on subjektivismiin ja objektivismiin välttäminen, on kysymys 'suuresta synteisistä'. Tehtävänasettelun vaatavuudesta ja laajuudesta huolimatta tutkimuksesta ei ole tullut pelkkä yleisesitys aiheesta vaan tarkoituksenmukainen ja arvokas lisä myös valtio-opilliseen tutkimuskirjallisuuteen. Näin on huolimatta siitä, mitä tulen seuraavassa sanomaan; kommenttini on ymmärrettävä enemmänkin toisesta tieteenalasta ja toisesta lähestymistavasta lähteväksi keskusteluyritykseksi.

* * *

Siisiäinen tarkoittaa sosiologisella pluralismiteorialla lähinnä amerikkalaisperäistä analyttistä tai deskriptiivistä pluralismia ja jättää näin tutkimuksensa ulkopuolelle suuren osan pluralismiteoriaa, nimittäin eurooppalaisen koulukunnan, jota hän nimittää politologiseksi pluralismiteoriaksi ja joka hänen mielestään on normatiivista. Jako ei kuitenkaan ole näin jyrkkä. Normatiivisen pluralismin katsannot ja utopiat perustuvat hyvin usein ole-

massaolevien poliittisten järjestelmien analyysiin, jotka ovat eräissä kohdin samansuuntaisia deskriptiivisen pluralismin kanssa.

* * *

Kun Siisiäinen ryhtyy toisessa luvussa tarkastelemaan sosiologisen pluralismiteorian historiallisia juuria, hänen historian lukutapansa aiheuttaa tutkimuksen ehkä pahimmat ongelmat. Minusta tuntuu, että hänen tulkintansa ovat mielenkiintoisempia aikamme kuvina kuin kertomuksina näiden teorianhistoriallisten esikuvien merkityksestä omalle ajalleen. Siisiäinen kuvaa lähestymistapaansa seuraavasti: »Teorian kehityksen kukin vaihe tavallaan 'kirjoittaa uudelleen' oman historianaan siten, että menneisyyden saavutukset painottuvat osittain uudella tavalla uuden kehitysvaiheen perspektiivistä» (s. 6). Näin varmasti onkin, mutta mitä historialle tapahtuu, kun sitä lähestytään oman aikamme ehdoilla? Kun historiasta muistetaan yksi puoli ja unohdetaan toinen, elävä todellisuus muuttuu eräänlaiseksi kronikaksi; historiasta tulee esine, vain erilaisten merkkien rakennelma. Yhdestä tai useasta historiallisesta teoksesta on mahdollista muokata uusi teos, mutta tällaisesta kokoomateoksesta puuttuu lähes aina idea historiasta ja todellisuudesta. Esimerkiksi Benedetto Croce pitää tällaista kirjoitustapaa yhtenä pseudohistorian alalajina, filologisena historiana, joka koostuu pelkästään ulkoisista seikoista. Tämä voi olla korrektia, mutta historiasta jää puuttumaan olennainen aspekti, 'geistige Band'. (Croce 1921, 18–25.)

Lukutavan ongelmallisuus tulee ehkä kaikkein selvimmän esille Rousseau ja de Tocquevillen analyysin kohdalla. On käsittääkseni enemmän kuin kyseenalaista pitää Rousseaut sosiologisen pluralismiteorian keskeisten kysymysten formuloina, sillä niin vahvasti hän on suoran yksilö-valtio -suhteen kannattaja. Rousseau on Siisiäisen mielestä pluralismin klassikko sen vuoksi, että Rousseau esittää 'De l'économie politique' artikkelissaan, että erityisyhteisöt ovat jäsenilleen yleisiä mutta kokonaisuuden kannalta erityisiä. Koska tutkimuksessa viitataan ko. artikkeliin vain toisen käden lähteen kautta, on ymmärrettävää, että yksi sen keskeinen idea on jäänyt havaitsematta. Rousseau nimittäin kritisoi osakollektiiveja nimenomaan sen vuoksi, että ne voivat estää kansalaisuuden toteutumisen ja edistää funktionaalisuutta, specialisoitumista määrättyyn yhteiskunnan lohkoon ja asiaan. Rousseau sanoo, että »tietty ihminen voi olla hurskas pappi, urhea sotilas tai uuttera lakimies mutta huono kansalainen» (Rousseau 1978, 212). Niinkuin Siisiäisenkin huomaa, Rousseau edellyttää, että erityisyhteisöjen on tehtävä ihmisistä hyviä kansalaisia, sillä vain kansalaisena yksilö voi liittyä yleistähtoon. Koska sekä deskriptiivinen että normatiivinen pluralismi perustavat poliittisen järjestyksen ryhmiin, jotka ovat aina myös funktionaalisia, olen itse taipuvainen pitämään Rousseaut pikemminkin yhtenä pluralismin tärkeimpänä vastustaja-

na. Siisiäinen on kyllä tietoinen Rousseauin kielteisestä suhtautumisesta välittäviin yhteenliittymiin, mutta koska Rousseaut pidetään lähtöpisteenä, olisi ollut toivottavaa, että hän olisi ottanut laajemmin kantaa siihen Yhteiskuntasopimuksen kohtaan, jota monet tutkijat ovat pitäneet välittömän yksilö-valtio -suhteen perusteena. Siinä hän toteaa, että yleistahdon ilmeneminen edellyttää, ettei ole osayhtymiä ja että »jokainen kansalainen muodostaa mielipiteensä itsenäisesti» (II luku, kappale 3). Käsitteäkseni pluralistinen ryhmäfunktionaalisuus sopii varsin kehnosti tähän kansalaispohjaisen ja ns. atomistisen yhteiskunnan puolustuspuheeseen.

Ehkä tärkeimpänä pluralismiteorian kehittäjänä tutkimuksessa pidetään Alexis de Tocquevilleä, joka Siisiäisen mielestä loi niitä mikrovaltion konseptioita, joita myöhemmin jalostivat Gramsci, Foucault, Poulantzas ja Haug. Kysymys on siten eräänlaisesta historiallisesta kompromissista: Perinteinen konservatismi ja postmoderni marxismi ovat löytäneet toisensa 1980-luvun Suomessa. De Tocqueville nostetaan mikrovaltion konseptioon isäksi sen vuoksi, että hän nimitti muotoutuvaa demokratiaa tyranniaksi, jossa ei enää ole ruumis vaan sielu kahleissa. Hänelle oli myös tasa-arvo ('tasapaksuus') ja keskusvalta kauhistus. Pluralismin ajoittainen yleinen teoreettinen heikkotasaisuus näkyy de Tocquevillen kohdalla ainakin siinä, että hän kuvittelee ihmisten elävän demokratiassa vieraina toisilleen perinteisten teodaalisten siteiden katkettua. Hän paljastuu konservatiiviksi mm. sen vuoksi, että haluaa stabiileja voimia demokratiaan oleellisesti kuuluvalla jatkuvalla liikkeellä ja muutoksen prosessille. Koska hän ei kuitenkaan ollut reaktionisti, hän ei pyrkinyt rekonstruoimaan vanhaa aristokraattista järjestelmää vaan halusi luoda poliittisen järjestyksen, joka nojaa 'luonnollisiin' yhteenliittymiin, ts. niihin olosuhteisiin, joissa ihmiset joutuvat elämään. Demokratiassa välitysorganit ovat sen sijaan 'keinotekoisia'. De Tocquevillen esityksen ehkä keskeisin käsite on desentralisaatio.

Käsitteäkseni de Tocquevillen pluralismiteorian mieli on kuitenkin siinä, että hän pyrki muokkaamaan konservatismiin aikansa tasalle pitäen periaatteenaan sitä, että jokaisella on oltava oma 'luonnollinen' paikkansa rousseaulaisesti käsitetyssä tasa-arvon sijasta. De Tocquevillen käsitysten aatteellinen konteksti onkin ehkä Ransan vallankumousta kritisoineissa romantismissa ja hänen työnsä jatkajia vuosien 1848—49 vallankumousten kriitikot, jotka kaavailivat liberaalidemokratian sijasta jonkinlaista funktionaaliseen työalaedustukseen perustuvaa mallia. Pluralismin historia voidaan ehkä jakaa toisaalta 'luonnolliseen' tai 'orgaaniseen' funktionaaliseen erikoistumiseen perustuvaan konservatiiviseen pluralismiin ja toisaalta toiminnalliseen funktionaaliseen pluralismiin, joka syntyi vahvojen yhdistysten kehittymisen myötä ja tähtäsi vallan hajauttamiseen niille. Varsin selventävä esitys näistä pluralismivirtauksista sisältyy esimerkiksi Tönniesin Ge-

meinschaft und Gesellschaft -teokseen, jossa hän erottaa edelliseen yhteiskuntamuotoon kuuluvat ns. veljeskunnat ja jälkimmäiselle ominaiset modernit intressiryhmät. Edelliset ovat kehittyneet pitkän ajan kuluessa ja perustuvat tapoihin ja enemmistönormeihin kun taas jälkimmäiset tähtäävät tehokkuuteen spontaanisuuden ja traditionaalisuuden asemesta. (Tönnies 1955, 247—249). Vaikka eroa on paikka paikoin vaikea tehdä, lienee kuitenkin jokseenkin selvää, että normatiivinen ja deskriptiivinen pluralismi sijoittuvat pääosin em. dikotomian jälkimmäiseen lohkoon. Muutoinkin Tönniesin Gemeinschaft-Gesellschaft -jaottelu olisi voinut toimia jonkinlaisena metodisena ohjeena; sen soveltaminen olisi saattanut auttaa ymmärtämään se emansipatorinen prosessi, joka tapahtui silloin kun yhteisöpohjainen traditionalismi sai väistyä modernin yhteiskunnan tieltä.

* * *

Tutkimus vahvistuu selvästi kun päästään eroon 'varhaishistoriasta' ja siirrytään amerikkalaisen pluralismiteorian (Bentley, Truman) puutteiden analysointiin. Michelsin ja Weberin teorioiden avulla osoitetaan, että se ei ole havainnut alkuperäisten intressien vääristymistä organisoitumisprosessissa ja oligarkian erottumista jäsenistöstä ja sulautumista valtiobyrokraatiin. Siisiäinen hylkääkin puhtaan pluralismikonseptin ja pyrkii muokkaamaan sen intressien inkorporoitumisteorian varaan. Mutta jos lähdetään siitä, että modernit intressijärjestöt ovat tehokkuusorganisaatioita, voidaan toisaalta kysyä, missä määrin on välttämätöntä, että jäsenten intressien tehokas edistäminen vaatii johtajistolta toisenlaisia intressejä kuin rivijäsenistöltä. Johtohan pyrkii turvaamaan koko organisaation hyvinvoinnin ja menestymisen kun taas jäsenistölle on tärkeää välitön etu.

Kun tutkimuksen historiallisessa jaksossa muotoiltua pluralismi vs. korporatismi -kiistaa ryhdytään syntetisoimaan, määritellään aluksi intressin käsite, joka onkin ehkä koko tutkimuksen loppuosan tärkein käsite, sillä sen avulla pyritään tavoitteeseen, joka ei ole vähäinen: rakenteen ja toiminnan suhteiden ilmaisemiseen. Siisiäinen on pyrkinyt hylkäämään helpot ratkaisut ja problematisoimaan tavanomaiset käsitykset. Tämä on tehty subjektiivismin ja objektivismin ylittämisen hengessä. Niinpä hän ei näe yksilöllisten ja ryhmäintressien välillä ylitseppäsemätöntä kuilua vaan olettaa, että niiden välillä vallitsee dialektinen vuorovaikutussuhde. Dialektisella intressikäsitteellään hän näyttää tarkoittavan intressien intentionaalista määrittelyä tietyissä objektiivisissa rajoissa; intressi on eräänlaista subjektiivista valintaa objektiivisista olosuhteista. Siisiäinen tukeutuu määrittelyssään Giddensin rakenteen kaksinaisuuden konseptioon ja pitää sitä niin arvokkaana, että omaksuu sen sellaisenaan. Jos kuitenkin oletetaan, että ryhmätoiminta on funktionaalista, niin silloin myös ryhmäintressi jää palautumatta yhteenkään yksilölliseen intressiin.

Käsitellessään inkorporoitumisen elementtejä Siisiäinen havaitsee, että sekä luokkien välillä että niiden sisällä on selviä intressien määrittämisen eroja. Tämä yhteiskuntaluokkien vertikaalisen ja horisontaalisen eriytymisen analyysi onkin ehkä tutkimuksen parasta antia. Inkorporoitumiskonseptin keskiössä on myös yhdistysten ja poliittisen järjestyksen kokonaisuuden välinen suhde. Sen tarkastelu aloitetaan poliittisen järjestelmän selektiivisyysmekanismeista, jolloin lähtökohtana pidetään sitä, »että jotkut kysymykset organisoidaan politiikkaan, jotkut taas sen ulkopuolelle» (s. 155). Edelleen todetaan, että herruuden mahdollistumisen kannalta on oleellista, että »konflikteihin tartutaan jo ennen niiden puhkeamista tai ennenkuin ne pääsevät politiikan areenalle» (s. 155). Koska kyseessä on sosiologian alaan kuuluva tutkimus, on ymmärrettävää, että politiikan käsitettä ei ole problematisoitu.

Edelliset sitaatit kertovat, että politiikkaan ei katsota kuuluvan eroja ja että politiikka näyttää olevan yhteiskunnassa vain tietty alue. Tästä oletuksesta ilmeisesti seuraa, miten tutkimuksessa on ymmärretty poliittisen järjestelmän vakaisuus. Se on perin 'sosiologistisesti' ristiriidaton tila, stabiili sosiaalinen harmonia. Poliittisen järjestyksen kokonaisuuden vakaisuusongelmaa voidaan katsoa myös aivan toisesta perspektiivistä. Poliittikan tutkimuksessa erotetaan joskus kokonainen koulukunta, johon kuuluu mm. edellä mainittu Croce, joka katsoo että yhtenäisyyden ja vakauden edellytykset ovat nimenomaan erot ja konfliktit. Croce puhuu 'unity in distinction' (ei-kä 'separation') -ideasta, jolla hän tarkoittaa sitä, että »yhtenäisyys ei ole eroista huolimatta vaan niiden ansiosta» (Croce 1917, 92). Tämä on täysin eri asia kuin 'das Allgemeine', numeerinen ja mekaaninen yleistys. Tästä näkökulmasta katsottuna Siisiäisen vakaisuuskäsitys samoin kuin hänen laajalti ja perusteellisesti erittelemänsä yhteiskuntarakenteen jatkuva pirstoutuminen ja selektiivisyysmekanismit joutuvat uuteen valoon.

* * *

Kun tutkimuksen kohteena on yhdistysten ja valtiotalan väliset suhteet, ei mitenkään voida välttyä ottamasta kantaa parin viime vuosikymmenen aikaisen korporatismikeskusteluun. Vanhasta korporatismista Siisiäinen ottaa esimerkeiksi Durkheimin ja de Tocquevillen, jotka olivat huolissaan feodaalisten yhteisöjen aiheuttamasta eriytymisestä. Tämän jälkeen hän jatkaa hyvin vaivattoman tuntuisesti sata vuotta myöhemmän ns. neokorporatismikeskustelun tarkastelua pitäen sitä vanhan korporatismiin jatkeena, ongelmanasettelut ovat vain vaihtuneet. Väitän kuitenkin, että ns. neokorporatismissa on kysymys täysin eri ilmiöstä kuin sen oletetussa historiallisessa esikuvassa. Tässä yhteydessä on mahdotonta esittää perusteellisesti sitä, miksi näin on, mutta lyhyesti ja pelkistetysti sanottuna ero on seuraava. Kun vanha korpo-

ratismi konservatiivisena virtauksena ja modernin yhteiskunnan vastaisena orgaanisena funktionalismina pyrki poliittisen järjestyksen täydelliseen uudelleenorganisointiin, niin ns. neokorporatismi on oleellisesti nykyaikaisen rationalismin kuuluva piirre, joka tuskin on edes niin osittainen hallinnan mekanismi, millaisena eräät nykyteoreetikot sitä pitävät (esim. Panitch ja Kastendiek).

Siisiäinen päätyy pitämään korporatismia muiden marxilaisvaikutteisten tutkijoiden tapaan valtion avustuksella toteutettuna systeemi-integrointina, minkä seurauksena järjestöjen huippujohdosta on tullut valtiobyrokratian osa samalla kun se on irtaantunut jäsenistöstä. Näin valtion ja kansalaisyhteiskunnan raja on siirtynyt järjestöjen sisällä. Hän olettaa edelleen, että pluralismiteorialla ja inkorporoitumisteorialla on eräänlainen työnjako. Edellinen soveltuu erityisen hyvin osallistumisaspektin tarkasteluun ja jälkimmäinen tärkeimpien intressiryhmien hallinnan analyysiin. Siisiäisen oma tutkimus antaa aihetta myös toisenlaiseen tulkintaan. Sivulla 24 hän kirjoittaa, että de Tocqueville ajatteli erilaisten yhdistysten voivan rajoittaa keskushallinnon valtaa. Sivulla 48 Weber kertoo, että byrokraatia voi olla toimintamahdollisuuksien aluetta myös organisoituneille intresseille. Jotta neokorporatismiteoretisointi voisi ratkaisevasti kehittyä, olisi välttämätöntä tutkia valtasuhteita korporatististen rakenteiden sisällä. Pelkkä ulkoisten rakenteellisten muotojen ja kombinaatioiden kartoittaminen ei mielestäni vielä kerro kaikkein oleellisinta: Missä on valta?

Ja pluralismiteoria voitaneen tulkita myös siten, että pluralistiset ryhmät eivät ole pelkkiä osallistuvia subjekteja vaan myös ne soveltuvat verrattoman hyvin ihmisten hallinnan välineiksi. Niissä jos missä voi mikrovalta piileksiä. Subjektiviisen ja objektiivisen välinen raja ei siis kulje korporatiivisten rakenteiden ja pluralististen ryhmien välissä vaan niiden molempien sisällä.

* * *

Intressirakenteen monimutkaisuutta ja intressien muodostamisen kirjavuutta havainnollistetaan vielä käyttämällä aineistona uusien yhteiskunnallisten liikkeiden synnystä esitettyjä teorioita. Ne eivät ole muodostuneet Siisiäisen mielestä luokkarakenteen pohjalta vaan erilaisilla välittömästi elinmahdollisuuksiin ja elämäntapaan liittyvillä arvoilla on ollut vahvempi vaikutus. Muiden perinteisiin puolueisiin toivonsa menettäneiden marxilaisten tavoin Siisiäinen uskoo uusien yhteiskunnallisten liikkeiden olevan edistyksen etujoukko, valo yössä. Hän kirjoittaa tutun oikeisto-vasemmisto -akselin establismentin osina kokonaisuudessaan konservatiiviseen kategoriaan ja ei-konventionaalaisia toimenpiteitä kannattavat virtaukset omaan kategoriaansa. Ristiintaulukoimalla nämä kaksi ulottuvuutta syntyy Siisiäisen mielestä pätevä hypoteesi uusista konfliktirintamista. Mikäli uusia liikkeitä kuitenkin tyydytään pitämään pelkästään uutena vasemmisto-

na, joka kannattaa ei-konventionaalisia toimia eikä kuulu establishmenttiin, syyllistytään turhan yksinkertaistettuihin ratkaisuihin ja saadaan kiillotettu kuva uusista liikkeistä. Käsittääkseni konservatismi läpäisee nyky-yhteiskunnassa sekä uudet liikkeet että perinteiset puolueet; edistyksen ja pysähdyksen rintamalinjat kulkevat siis em. poliittisten voimien sisällä eikä niiden välissä.

Siisiäisen oma synteesi perustuu ajatukselle, että vakaisuongelman ratkaisu on hegemonian käsite. Hän toteaa: »Inkorporoituminen on osa hegemonisen blokin luomisen muodoista, tapa jolla konfliktikykyiset 'järjestelmän levottomat elementit' integroidaan hallitsevaan hegemoniaan vaihtoehtoisen hegemonisen projektin sijasta» (s. 274). Edelleen Siisiäinen painottaa, että 'korporatistinen ydin' koostuu myös organisaatioiden johdosta ja että ytimen ja jäsenistön välille muodostuu sisäisiä herruussuhteita työnjaon seurauksena. Oleellista on myös huomata, että integrointi edellyttää intressirakenteen pirstoutuneisuutta. Käsittääkseni varsinainen suuri kysymys on, mikä on 'korporatistisen ytimen' rakenteellinen painoarvo koko poliittisen hallinnan kentässä aikana jolloin yhdistysverkoston merkitys ihmisten elämässä koko ajan vähenee. Ainakin brittiläinen todellisuus viittaa siihen, että se on jo historiaa. Ehkäpä se on (ollut) hyvinvointivaltion luomiseen liittyvä (-nyt) enemmänkin tekninen välttämättömyys kuin yksittäiset kansalaiset poliittiseen järjestelmään sitova menetelmä.

* * *

Kokonaisuutena Siisiäisen tutkimus on todella kiinnostava ja jatkotutkimuksiin provosoiva esitys yhdistyslaitokseen liittyvästä problematiikasta, mikä aiheena saattaa maallikosta tuntua ensi näkemältä tylsältä. Tämä on kai ammattitaidon merkki.

VIITTEET

- Croce, Benedetto: *Logic as the science of pure concept*. London 1917 (1908).
- Croce, Benedetto: *Theory and history of historiography*. London 1921 (1916).
- Rousseau, Jean Jaques: *The social contract*. Teoksessa *The Essential Rousseau*, translated by Lowell Bair. Ontario 1983 (1762).
- Rousseau, Jean Jaques: *Political Economy*. Teoksessa *Master, Roger, D. (ed): On the social contract with Geneva manuscript and Political Economy*. New York 1978 (1775).
- Tönnies, Ferdinand: *Community and association*. London 1955 (1887).